

**Jogosultság a törvényes osztályrészhez, avagy meddig terjedhetnek
a köteles részes örökösök követelései**

„...meztelenül jöttél erre a világra, és meztelenül térsz belőle vissza.” W.A

Kivonat

A köteles rész egyike azon öröklési jogi intézményeknek, mely hozzájárul ahhoz, hogy a hagyaték méltányos hányadban kerüljön át a jogos utódokhoz. Úgy is lehet nevezni, hogy általa egy minimális igazság szolgáltatik, ha az örökhagyó vagyont érintő átszármaztatásai másoknak kedveznek mint a közeli rokonoknak vagy kitagadás történik az örökségből. Ennek jogi érvényesítése a polgári jogban mindig is aktuális téma marad, mivel egy szükséges intézményről van szó, amit a folyton változó társadalmi elvárásokhoz kell igazítani.

Dolgozatom tárgya megvizsgálni a köteles részt és az alkalmazása által teremtett jogi folyamatot az új Polgári Törvénykönyv, továbbá a jelenlegi szakirodalom és személyes megfigyelések tükrében.

Kulcsszavak: öröklési jog, köteles rész, szabadrendelkezésű hányad, örökhagyó, köteles részes örökösök, hagyatéki vagyon.

Abstract

Rezerva este unul dintre acele instituții de drept succesoral prin intermediul căruia are loc împărțirea echitabilă a moștenirii, în așa fel încât fiecare succesor apropiat să primească o parte rezonabilă din masa succesorală partajabilă. Cu alte cuvinte se poate afirma că rezerva succesorală înfăptuiește o dreptate minimă pentru acele rude apropiate care au fost dezmoșteniți direct sau indirect, de către defunct. Aplicarea rezervei mereu va fi o problemă curentă, deoarece este vorba de o instituție juridică de mare importanță, care trebuie să corespundă în continuu nevoilor societății.

Prezenta lucrare are ca obiect analizarea și aplicarea rezervei succesorală în lumina noului Cod Civil, a literaturii de specialitate contemporane și se bazează pe observațiile personale.

Cuvinte cheie: drept succesoral, rezerva succesorală, cotitatea disponibilă, de cujus, moștenitorii rezervatari, masa succesorală.

Abstract

The forced share is an inheritance law institution, whose purpose is to divide in a fair manner the estate between the heirs. In other words, the forced share does a minimal justice for those nearly heirs who were disinherited in a direct or indirect manner by the deceased along his lifetime. The legal application of forced share will always be an actual matter, because it is a significant legal institution, which must follow the continuous demands of society. This thesis analyzes the application of the forced share in the regulation of the new Civil Code, through the present professional legal literature and completed with some personal observations.

Key words: inheritance law, forced share, discretionary portion, forced heirs, de cujus, succession estate.

Tartalomjegyzék

1. Általánosságok a köteles részről.....	5
2. Időbeli hatályossági szempontok.....	6
3. A köteles rész megnevezése.....	7
4. A köteles rész jogforrási alapjai.....	9
5. A köteles rész szabályozása a polgári jogi törvénykezésben	10
6. A köteles rész meghatározása	12
7. A köteles rész jogi természete.....	13
8. A köteles részre jogosultak köre.....	16
9. A köteles rész hányadának a mértéke.....	16
10. A túlélő házastárs különleges szabadrendelkezésű hányada.....	19
11. A szabadrendelkezésű hányad meghatározása.....	21
12. A szabadrendelkezésű hányad jogi természete.....	23
13. Megfigyelések, következtetések.....	24
Felhasznált irodalom	26

1. Általánosságok a köteles részről

A polgári jog egyik jellegzetessége, hogy alkalmazásakor teljességében ajánlatos ismerni, mivel az ezt alkotó jogi intézmények között összefüggés van, s könnyen előfordulhat, hogy valamely intézmény ismerete hiányában, más értelmet tulajdonítunk egy adott törvényszakasznak.

Jó példa erre a Polgári Törvénykönyvnek (továbbiakban Ptk.) a magántulajdon tartalmát szabályzó szakasza¹, mely többek között kimondja, hogy ezen jog élvezője teljes mértékben és mindig szabadon rendelkezhet a tulajdonában lévő javak fölött, *a törvény által meghatározott korlátok között*². Ez az általános rendelkezés, mely a korlátokra utal teljesen más értelmet ad a törvényszakasznak, mint azt a tartalma elénk tárja. Ugyanis ha megvizsgáljuk a korlátokat, melyek jogi intézményeket takarnak, nagyon hamar megállapíthatjuk, hogy a szabad rendelkezés csak a vagyon bizonyos hányadára terjed ki. Más szóval a felsorol jogok léteznek, csak nem olyan formában mint ahogy azt egy világi olvasó értelmezné, hanem bizonyos előre meghatározott szabályok szerint. Ezen szabályok működési alapelvét a jogi intézmények feladata elénk tárni.

Egy ilyen korlátozó jellegű jogi intézmény, mely dolgozatom fő tárgyát képezi, az öröklési jogból ismeretes köteles rész, ugyanis ennek célja korlátot szabni a *mortis causa* másnéven a halál utáni átszármaztatásnak.

A köteles rész vagy törvényes osztályrész egyike azon polgári jogi intézményeknek, mely hozzájárul az öröklési jog végső rendeltetésének a megvalósításához: szabályozza egy néhai személy vagyonának méltányos elosztását.

Kivétel nélkül minden természetes személy mint jogalany, általában élvezzi vagy mások számára élvezhetővé teszi, a törvény keretein belül, a köteles rész intézménye által nyújtotta előnyöket, ha létezik átszármaztatás ingyenes juttatások által. Ennek magyarázata: hogy csak idő kérdése, mikor lesz valaki örökös, s szintén idő kérdése, hogy az örökösből mikor lesz örökhagyó.

¹ Art. 555 din legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011

² În limitele prevăzute de lege

Ezen folyamatok kiváltó oka, a természetes személy halála, mely esemény valóban szomorú tény, viszont ez nem azt jelenti, hogy az öröklési jogot és intézményeit, mint a köteles részt is, kedvezőtlen hangulatban kell tanulmányozni, mivel hasonló módon a polgári jog többi intézményéhez, ez is az élőket hívatott szolgálni.

Természetesen a jog ebben az esetben is bizonyos feltételek teljesítését követeli, az örökösök személyébe, mely feltételek megléte vagy hiánya nem egyszer jogvitát eredményez.

A következő fejezetekben valós jogvita nélkül, de annál inkább ilyen jellegű jogviták elkerülése érdekében a köteles rész jellegzetességeit, működését és kihívásait elemzem, Románia új polgári törvénykezése tükrében, hogy a címben felvetett kérdésre egy tág választ nyújtsak.

2. Időbeli hatályossági szempontok

A román polgári jogi törvénykezés egyik aktuális problematikája, a jogi intézmények időbeli hatályossága. Ennek kiváltó oka a nem régiben elfogadott új Ptk. hatályba lépése. Ez alól a köteles rész sem kivétel, mivel jelenleg is számos olyan jogeset létezik, amikor a hagyaték még 2011 októbere előtt megnyílt, viszont az örökösök nem jártak végére a hagyatéki vagyon megosztásának, különböző okok miatt. Tehát joggal feltevődik a kérdés, hogy milyen jogszabály alkalmazandó az ilyen hagyatékok esetében. Szükséges a régi 1865-ös Ptk.-ra támaszkodni a köteles rész esetében, vagy az új 2011-től hatályos új Ptk. az irányadó ?

A törvényhozó az ilyen jellegű jogvitákra az új Ptk. alkalmazási törvényének 91. szakaszában³, a szakirodalom irányvonalát követve⁴ kínál megoldást, melynek értelmében az öröklés azon törvény alá esik, mely érvényessége alatt megnyílt. Más szóval egy öröklési törvény hatálya alatt szerzett, hagyatékot érintő jogokra nincs hatással egy új törvény, amely ugyanazt szabályozza. Tehát a jelen dolgozat tárgyát képező új formában szabályzott köteles rész intézménye csak a 2011. október 1. 00:00 perc után megnyílt hagyatékok esetében alkalmazható, ha erre a törvényes feltételek megvannak.

³ Art.91 din Legea 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, publicat în M. O. Partea I nr. 409 din 10 iunie 2011

⁴ Chirică, Dan: Drept civil. Succesiuni și testamente, Editura Rosetti, București, 2003. 38. oldal

Továbbá a fent említett elv szerint, a végintézkedésen alapuló öröklés esetében előfordulhat, hogy az örökhagyó végrendelete megírása után, az öröklési jogszabályok megváltoznak, s az örökhagyó halálakor már más törvények vannak érvényben, mint amikor végintézkedését papírra vetette. Ebben az esetben a végrendelet érvényességét ahhoz a törvényhez kell viszonyítani, mely hatályos volt ezen egyoldalú jognyilatkozat elkészítésekor⁵. Ami a végrendelet tartalmát illeti, (hagyomány, kitagadás stb.) ha időközben jogszabály módosítás történt, s az örökség ennek hatályba lépése után nyílt meg, akkor ezek már az új törvény szerint nyernek jogi elismerést.⁶

3. A köteles rész megnevezése

Jelen dolgozat a román öröklési jogban hatályos intézményt hivatott elemezni a magyar jogi terminológia használatával. Ebből kifolyólag sokak szerint érdemesebb ezzel román nyelven foglalkozni, viszont az ember anyanyelvén könnyebben megért dolgokat, főleg ha jogi alapú problémákról van szó. Ezek megértése a szakavatottaknak is néha gondot okoz.

A polgári jog, ezen belül az öröklési jog egyik működési alapelve, hogy a törvény (mely által szabályoz), ne csak a jogot értelmező és alkalmazó személyek számára legyen érthető, hanem azok is értsék a törvény szöveget akik alanyai a jogszabály alkalmazásának, s az öröklési joggal csak bizonyos élethelyzetben kerültek kapcsolatba. Ebből kifolyólag fontos a jogi intézmények megnevezése és a működési alapelvek közötti összefüggés, mivel az örökösöknek hiába vannak jogaik, ha nem értik az ezek kérelmezhetőségéhez szükséges eszközt, vagyis a törvény szövegét.

Ha szószerint akarnánk a román jogi terminológia szerint a jelen és további fejezetekben érintett intézményt magyar nyelvre fordítani, öröklési foglalt résznek vagy fenntartott hányadnak⁷ nevezhetnénk. A törvényhozó eleget tesz a fejezet első részében fenntartott elvárásoknak és az intézményhez megfelelő logikus elnevezést társít.

Mivel a magyar nyelv a jog terén is gazdag kifejezésekben, ezért a jobb érthetőség és az intézmény racionálisabb összekapcsolása érdekében a magyar jogban használatos törvényes

⁵ Art. 6 alin.(2) din legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011

⁶ Boroi, Gabriel, Stănculescu, Liviu: Instituții de drept civil în reglementarea noului Cod Civil, Ed. Hamangiu, București, 2012, 13-14. oldalak

⁷ Rezerva succesorală(a francia réserve-ből)

osztályrészt vagy köteles részt használom. A két megnevezés ugyanazt takarja, mégis véleményem szerint a törvényes osztályrész sokkal pontosabban kapcsolatot teremt a megnevezés és az intézmény között, mivel egyszerre három tulajdonságot is magába foglal.

A *törvényes* jelentése, ebben a használatban, a felek akaratát fölülmúló, kötelező alkalmazást takar. Az *osztály* az örökösök előre meghatározott rokoni alapon történő csoportosítására utal, melyek élvezhetik, az intézmény nyújtotta előnyöket. Végezetül a *rész* pedig arra a hányadra utal a vagyonrészből, ami a meghatározott osztályon belüli rokonoknak, törvényesen kijár.

Ezzel szemben a köteles rész jogi fogalom⁸, csak két terminus összekapcsolásával teljesíti mindazt amit a törvényes osztályrész megnevezés. Ebben az esetben a *köteles* kifejezés, az örökhagyó kötelezettségére utal a meghatározott törvényes örökösökkel szemben, mely kötelezettség abban áll, hogy egy bizonyos hányadot fenntart a számukra, azáltal, hogy nem rendelkezik felettük végrendelet vagy ajándékozási szerződés által. Természetesen ez egy jelképes megnevezés, mivel gyakran előfordul, hogy az örökhagyó ezen intézményről semmit sem tudva az összes vagyonáról rendelkezik a fent jelzett módon, viszont ebben az esetben a köteles rész megvalósítását szolgáló, ingyenes juttatások csökkentése jogi intézmény kérésre, semmissé és érvénytelenné teszi az ezt meghaladó hányadot.

A *rész* kifejezés a köteles rész fogalmából a törvényes osztályrész esetében is használatos jelentésre utal.

Megállapítható, hogy bár a két ország jogforrás alapjai eltérnek, az öröklési jog ezen intézményének tárgya és célja azonos, így nincs meg a veszélye annak, hogy román jogi intézményt elemezve, az olvasó az elnevezés miatt, más szerkezetű és működésű intézményre gondoljon.

Szintén elmondható, hogy a magyar elnevezés is eleget tesz a fejezet első felében említett feltételeknek.

Figyelembe véve, hogy napjainkban a szakirodalomban, és a törvények szövegeiben is a köteles rész megnevezés használatos, dolgozatomban is ezen irányvonal szerint használom.

⁸ A német jogi terminológiából került át a magyar jogba a *Pflichtteil* szó fordításából

4. A köteles rész jogforrási alapjai

A napjainkban hatályos öröklési jogi szabályozás egyik jellegzetessége, hogy a törvényhozó a modern kor elvárásaihoz igazította. Erre az újszerűsítési törekvésre bizonyíték, a 2011-es új Polgári Törvénykönyv, ugyanakkor megfigyelhető, hogy a szomszédos országok törvényhozói is erre törekednek.⁹ Mégis a főbb öröklési jogi intézmények, így a köteles rész is, nem újkeletűek, hanem több ezer éves joggyakorlatra támaszkodnak. Ezért, ha rendeltetésüknek a célját óhajtjuk kideríteni, akkor a legkorábbi fennmaradt törvényeket kell tanulmányoznunk. Erre azért van szükség mert a jogtörténelem kezdetein az intézmények sokkal egyszerűbb formában jelentkeztek, így könnyebb ezek átláthatósága és megértése.

A köteles rész esetében rendeltetésének és céljának alapjai a római magánjogban keresendők.

A tizenkét táblás törvények még nem tulajdonítanak fontosságot a halál esetére szóló, vagyont céljő jogát ruházási rendelkezéseknek a törvényes örökösök vagyis az akkori szóhasználatban közeli rokonok javára.¹⁰ Ebből kifolyólag az örökhagyó szabadon szétszórhatta vagyonát végrendelet vagy ajándékozási szerződés által *uti legassit suae rei, ita ius esto*.¹¹

Ez az örökhagyói előjog, mely teljes szabadságot nyújtott a hagyaték halál esetére történő felosztásakor, komoly veszélyt jelenthetett az örökösökre, mint közeli hozzátartozókra. Ugyanis fennállt annak a veszélye, hogy az örökhagyó akaratából kifolyólag, főleg ha *pater familias*ról volt szó, ezen személyek elveszítsék mindazt ami létük biztosítéka volt abban a korban: az örökhagyó összes vagyonát.

Ugyanakkor az ezen személyek iránti felelősségtudat azt várja el, hogy az a személy, aki távozik az elők sorából, ha már személyesen nem tud segíteni a hátramaradott rokonokan, legalább az anyagiakban ne rövidítse meg őket.¹²

Ezen abszolút rendelkezési jog nem volt méltányos a közeli hozzátartozókra nézve, ezért a végső megoldást, a római jogászok több próbálózása után, a *Falcidia* törvény jelentette, mely az

⁹ Ukrajnában 2004 január 1-en lépett hatályba új Polgári Törvénykönyv

Magyarországon 2014. Március 15-től lépett érvénybe új Polgári Törvénykönyv

¹⁰ N. Popescu, Aurel: Gaius Instituțiunile, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982, 179-180. oldalak

¹¹ Amiként valaki rendelkezik vagyona felett, az legyen a törvény.

¹² Vékás Lajos: Öröklési jog, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2002, 107. oldal

örökhagyó vagyonából háromnegyedet lehetővé tett hagyomány általi átruházásra és egy negyedet lefoglalt az örökösök számára.¹³ A törvény újítása abban rejlett, hogy pontosan meghatározta, azt a részt a vagyonból melyről az örökhagyó szabadon rendelkezhetett, s azt ami a törvényes örökösöket megillette. Az igazságos egyensúly felállítása csak úgy volt lehetséges ha az örökhagyót megfosztották, a halál esetére szóló vagyona feletti teljes rendelkezési jogának egy részétől, hogy ez által a közeli hozzátartozók biztosan részesüljenek eltávozott rokonuk vagyona egy meghatározott hányadából.

Hasonlóságokat állapíthatunk meg a napjainkban hatályos köteles rész intézménye és a *Falcidia* törvény rendelkezései között. Nyilvánvaló, hogy minden kor igényeihez alakította a törvény tárgyát képező ezen ókori jogi intézményt az évek során.

A román öröklési jogba a köteles részt az 1865-ös Ptk. iktatta be, mely francia polgári jogi mintára lett megszerkesztve,¹⁴ s ezen hagyomány irányvonalát az új 2011-es Ptk. sem mellőzte.

Ha a köteles rész értelmét és a végső rendeltetését vizsgáljuk, kijelenthető, hogy ez alapjaiban változatlan napjainkban is.

5. A köteles rész szabályozása a polgári jogi törvénykezésben

Az öröklési jog szabályozásának egyik jellegzetessége, így a köteles rész intézményének is, az új Ptk.-ban, hogy viszonylag tömören, de annál inkább minden lehetséges esetre kitérve tesz eleget a törvénytől elvárt funkciójának. Ennek a törvényalkotási módszernek az egyetlen hátránya, hogy az olvasótól megkövetel bizonyos öröklési jogi alapismereteket vagy inkább az öröklési jog teljes ismeretét. Például a Ptk. 1088.-ik szakasza, mely a köteles rész mértékének kiszámítását szabályozza, utalást tesz a köteles részre jogosultak törvényes hagyatéki vagyon hányadára, amit korábbi szakaszokban szabályoz a jogalkotó.¹⁵ Ezen vagyonhányad ismeretének a hiányában nem lenne lehetséges a köteles rész megállapítása, csupán a köteles résznek fenntartott fejezetből. Ugyanakkor a szabály fordítva is alkalmazható mivel az öröklési jognak fenntartott könyvet tanulmányozva sok helyen találkozunk utalással a köteles részre és

¹³ Hanga, Vladimir, Bocșan, Mircea Dan: *Curs de drept privat roman*, Universul Juridic, București, 2006, 229 .oldal

¹⁴ Mircea Dan Bob, *Rapport roumain: successions et famille*, Studia Jurisprudentia -Journées Capitant 2010/3, 4.oldal

¹⁵ Articlelele 972.,975 (3).,977-978. din legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011

működési alapelveire. Ide sorolható többek között¹⁶ a Ptk. 1080.-ik szakaszának, (1) bekezdésének c pontjának, második része, mely a végrendeleti végrehajtó hatáskörét teljesen korlátozza a hagyományok kifizetése érdekében történő hagyatéki vagyon eladásakor, arra az esetre, ha léteznek köteles részre jogosultak.

A köteles részt és a kiszámításához szükséges jogi intézményeket a törvényhozó a Ptk. IV. könyve VI. fejezetében az 1086.-tól 1099.-ig terjedő szakaszokban szabályozza.

Szerkezetileg a fejezet két részre tagolható. Az első rész a köteles részt és a szabadrendelkezésű hányadot szabályozza, 5 szakaszon keresztül. A második rész pedig, ami több törvényszakaszt foglal magába, az ingyenes juttatások csökkentéséről rendelkezik. Ebben a fejezetben foglalt intézmények az örökösöket védik úgy, hogy pontosan meghatározott hányadra csökkentik az örökösök hagyomány és ajándékozási szerződés általi lehetséges rendelkezéseit.

Szakszerűtlenül úgy is lehet mondani, hogy az első rész az anyagi jogot foglalja magába, a második rész pedig ennek alkalmazásához szükséges eljárási jogot.

Habár látszólag két különböző jogi intézményről van szó, mégis szoros kapcsolat van közöttük, ugyanis az ingyenes juttatások csökkentése által lesz lehetséges a köteles rész és a szabadrendelkezésű vagyonrész pontos és méltányos meghatározása a köteles részre jogosultak számára. Erről tanuskodik az azonos fejezetbe foglalása és a tartalom közötti szoros összefüggés is.

Más szóval úgy is értelmezhető, hogy az első rész törvényes keretet teremt az intézménynek, amelynek konkrét alkalmazását a második rész szabályozza.

Figyelembe véve dolgozatom témáját csak az első részt vagyis a Ptk. 1086.-tól 1090. terjedő szakaszai képezik a tulajdonképpeni elemzés tárgyát. Mivel a fejezetket összetartoznak, ezért fontosnak láttam mindkettőt megemlíteni annak érdekében, hogy az olvasó teljes képet kapjon a szabályozásról.

¹⁶ Art. 998., 1003(2), 1009(2) 1082(1) din legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011

6. A köteles rész meghatározása

A köteles rész a törvényes meghatározás¹⁷ szerint, azon hagyatéki vagyonhányad, melyre a törvény értelmében a köteles részi örökösöknek joguk van, az örökhagyó ingyenes juttatásai vagy kitagadás általi rendelkezése ellenére is. Ez a meghatározás a szakirodalomban ismeretes megközelítésekhez alkalmazkodik.

A jogalkotói meghatározás három részre tagolható. A definíció tényállása a köteles rész vagyon típusának jellegzetességeit használja. Erről a köteles részre jogosultaknak fenntartott vagyonrészről megállapítható, hogy ideiglenesen és csak különös körülmények között alakul ki. Különös körülménynek számít, hogy szükséges egy hagyaték megnyílása, ugyanakkor szükséges a köteles részre jogosult személyek megléte, és ezek igénye a köteles részre, ugyanis senki sem kötelezhető az öröklés kényszerelfogadására¹⁸. Továbbá jól behatárolható időszakra tehető ezen vagyon típus létezése, mely az örökhagyó halálának pillanatától, a köteles részre jogosult örökös, hagyaték elfogadásáig tart.

A továbbiakban a törvénytörvény első rendelkezése megállapítja a jogalanyokat, akikre érvényes és a jogérvényesítési eszközt amire az intézmény megvalósítása támaszkodik. A jogalanyokat a meghatározás általánosan említi. Azért nincs jelentősége a köteles részre jogosultak felsorolásának a definícióban, mivel a törvényhozó egy későbbi szakaszban sorolja fel ezeket.

Ami a jogérvényesítési eszközt illeti, a köteles rész esetében a megvalósítási alapot a törvény szövege nyújtja, mely jelen esetben nem más, mint az elemzett szakasz.

A meghatározás utolsó, befejező része, ami második rendelkezésként is értelmezhető, kizárja azokat a helyzeteket, melyek az általános szabály szerint érvénytelenné tennék a köteles rész lényegének a megvalósítását, tehát ebben az esetben nem tulajdonítható nekik a megszokott következmény. A törvényhozó ezen esetek közé sorolja az örökhagyó akarat nyilvánítását az ingyenes juttatások által és az örökségből való kitagadást.

Természetesen a jogi szakirodalom számára sem idegen a köteles rész meghatározása. Jellegzetességük, hogy pontosabban körülírják az intézményt, mivel kitérnek olyan részletekre is, melyeknek a jogalkotó nem tulajdonít jelentőséget, tudva azt, hogy a szakirodalom ott ahol

¹⁷ Art. 1086 din legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011

¹⁸ Art. 1106. din legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011

szükséges kiegészíti azt. Ezek közül egy ma már klasszikusnak mondhatót említenék meg, mivel abban az időben a jog korlátoltabb körülményeket szabott a köteles rész alkalmazásának, viszont tárgya és értelme már abban az időben ugyanaz volt, mint napjainkban.

Köteles rész alatt a hagyatéknak azt a részét kell érteni, mely a leszármazó egyenes örökösöket, vagy életben lévő szülőket törvény szerint megilleti, amelytől őket sem végrendelet, sem hagyomány, vagy ajándékozás által megfosztani nem lehet s a végrendeletnek, illetőleg ajándékozási szerződésnek ezt célzó része semmis és érvénytelen.¹⁹

Például az örökagyót három gyermeke jogosult örökölni és a hagyatéki vagyon értéke 3000 €. Ingyenes juttatások hiányában, (ide érthető az ajándékozási szerződés, vagy végrendeletbe foglalt hagyomány) a törvényes öröklés szakaszaira támaszkodva, minden örökös egyenlően részesülne a hagyatéki vagyonból, 1000 €-t kapnának fejenként. De ha az örökagyó végrendeletet hagy, melyben kijelenti, hogy azt szeretné, hogy teljes vagyona az egyik barátjára szálljon át, akkor a három gyermek a köteles résznek fenntartott hányadot igényelheti csak, s így felét kapják annak ami a végrendelet hiányában őket megilletné, vagyis 500 € személyenként. Ez képezi a törvény által biztosított köteles részt.

7. A köteles rész jogi természet

a.) A köteles rész *egy hányad, a megnyílt hagyatéki vagyonból* ami a törvény által meghatározott közeli rokonokat és túlélő házastársat illeti meg. Más szóval a magántulajdon megszerzésének egyik megvalósítási eszköze, tehát az öröklés megnyíltakor dologi jogi alapú jogviszony születik az örökagyó hátramaradt vagyona és a köteles részre jogosultak között.²⁰

b.) Ha a román jogban hatályos köteles rész közvetlen forrását vesszük figyelembe, akkor megállapítható, hogy a francia Code Civil, értelmezése szerint a köteles rész *elvi alapgon dolata* a családi vagyon megőrzése.²¹ Abban a esetben ha az átvett intézményekkel a román jogalkotó az ezekhez köthető értelmezéseket is honosította, ami a magánjogi szakirodalom fő utalásait tekintve igencsak így van, akkor a jelenleg érvényes köteles rész

¹⁹K. Nagy Sándor: A jog útja a bölcsőtől a koporsóig, Athenaeum Irod. és Nyomdai Rt., 1909 Budapest, 497. oldal

²⁰ dr. Ioan Popa : Rezerva succesorală și moștenitorii rezervatari în reglementarea noului cod civil, în revista Dreptul nr.6/2011, 33. oldal

²¹ Vékás Lajos: Öröklési jog, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2002, 105. oldal

intézménye is erre támasztható. Ezt a hagyományt követve kijelenthető, hogy a köteles rész öröklési, s nem kötelemi jogi természetű intézmény.

c.) Az általános szabály szerint a *köteles részi igény elévül*, vagyis a törvény által meghatározott időtartam lejártával jogvesztéssel jár. Ennek törvényes alapot a Ptk. 1094. szakaszának (1) bekezdése biztosít, mely az általános 3 éves elévülési időszakon belül helyezi az ingyenes juttatások csökkentésének kérelmezhetőségét, mely a köteles rész mértékének meghatározási intézménye. Ezen szabály alól kivételt képez az ingyenes juttatások csökkentésének megvalósítása perbeli kifogás által, ahogy az említett szakasz (3) bekezdése előírja. Ebben az esetben a köteles részi igény elévületlen.

d.) A köteles részhez való jogot *érvényesíteni kell* kérelem által²², mivel akaratkinyilvánítás hiányában nem lépnek érvénybe az általa nyújtotta előjogok. Mi több, ez az érvényesítés személyes jellegű abban az értelemben, hogy csak annak a köteles részre jogosultnak kedvez aki igénybeveszi, a többi erre jogosul örökös nem élvezi ezen érvényesítés előnyeit, csupán ha ők is hasonlóképpen járnak el.

e.) Az általános szabály szerint a köteles rész *természetben* valósítható meg²³. Ez alól csak az a helyzet képez kivételt amikor az ingyenes juttatás tárgyát képező dolgot a megajándékozott elidegenítette, dologi jogokkal terhetle vagy a dolog, akarata ellenére elvész.

f.) A köteles rész csupán *a hagyaték megnyílása után* biztosít esetleges jogokat, ebből kifolyólag az örökhagyó számára, a vagyonából a köteles résznek fenntartott hányada, nincsen elidegeníthetlenséggel vagy követhetlenséggel terhelve. Párhuzamosan a köteles részre jogosultaknak sincs joguk a hagyaték megnyílása előtt rendelkezni a köteles rész felett. Minden ilyen jellegű jogügylet ha csak ígéretről is van szó, semmis és érvénytelen.²⁴

g.) A köteles rész mértékének megállapításakor csupán *az örökhagyó ingyenes juttatásai számítanak*, mivel csak ezek veszélyeztetik a hagyatéki vagyon mértékét. A pénzbeli tulajdon átruházó ügyletek azért nem sorolhatóak ide, mivel ezek megkötésekor a dologért kapott ellenérték visszakerül a vagyon összességbe, így nem korlátozza az örökösök vagyonbeli jogait.²⁵

²² Art. 1094 din legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011

²³ Art. 1097 din legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011

²⁴ Art. 956 din legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011

²⁵ Chirică, Dan: Drept civil. Succesiuni și testamente, editura Rosetti, 2003, București 301. oldal

h.) A köteles rész mértékének meghatározása, a hagyatéki vagyonnal szemben, *kollektív jellegű*. Ez azt jelenti, hogy a köteles részt és a szabadrendelkezésű hányadot a teljes hagyatéki vagyonhoz viszonyítva számítják ki, s a megkapott hányadon osztoznak a köteles részre jogosultak.²⁶ Más szóval a hagyaték megnyílása után, az öröklési vagyomból meghatározzák a szabadrendelkezésű vagyონrészt és a köteles részt.

Ami a köteles rész hányadához tartozik, az erre jogosultak körében a törvény által meghatározott kvóták szerint oszlik el. Az új Ptk. újításaként a túlélő házastárs köteles része is immár kollektív jellegű, a személyessel szemben ami az előző törvénykezésben volt jellemző. Ennek alapja, hogy jelenleg a túlélő házastárs is azonos törvény szerint jogosult a köteles részhez, és nem különleges jogszabály által, mint ezelőtt.²⁷

i.) A köteles rész indokolt mivel *a törvényre támaszkodik* és közrendi jellege van. Továbbá a köteles rész feltételeit az örökhagyó sem változtathatja meg kedve szerint. Ennek magyarázata abban áll, hogy egyedül a jogalkotó korlátozhatja a halál esetére szóló magánszemélyek szabad rendelkezési jogát, így a köteles rész is csak addig terjedhet, ameddig a jogalkotó a törvény által meghatározta.

j.) A köteles rész alkalmazása *nem abszolút jellegű*. Abban az esetben ha a köteles részes örökös kiesik az öröklésből, elveszti jogát a köteles rész igényléséhez is. Ez az eset kivételt képez a köteles részt szabályzó törvény által biztosított előny alól. Más szóval, ha egy örökös esetében fennáll a törvény által felsorolt jogi vagy bírósági kiesési okok egyike,²⁸ és erre hivatkoznak, a köteles rész jogkövetkezményei nem alkalmazhatók.²⁹ Ilyen helyzet fennálltakor az öröklési jogi növedékjog, ebben az esetben valamely örökös köteles része azoknak kedvez, akiket a kiesett köteles részre jogosult örökhagyó eltávolított volna az öröklésről, ha jogosult lett volna erre.

²⁶ Iuliana Vârjan: Unele aspecte privind rezerva succesorală, Revista SUBB, nr. 4/ 2012, 5. oldal

²⁷ dr. Ioan Popa: Rezerva succesorală și moștenitorii rezervatari în reglementarea noului cod civil, în revista Dreptul nr.6/2011, 33.-35. oldalak

²⁸ Art. 958-959 din legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011

²⁹ Boroi, Gabriel, Stănciulescu, Liviu: Instituții de drept civil în reglementarea noului Cod Civil, Ed. Hamangiu, București, 2012, 529. oldal

8. A köteles részre jogosultak köre

A köteles rész intézményének személyre vonatkozó egyik jellegzetessége, hogy előnyeivel nem élhet minden örökös, hanem csak a törvényben pontosan meghatározottak igényelhetik.

A törvényhozó a közeli rokonok közül ide sorolja a túlélő házastársat, a lemenőket és a kiváltságos felmenő ági rokonokat.³⁰

Ha arra keressük a választ, hogy a jogalkotó miért nem terjeszti ki, ha nem is az összes örökösre, de legalább a közelebbiekre, úgy ahogy a túlélő házastárs esetében is tette³¹ a köteles részre való jogosultságot, a következő magyarázatokat kaphatjuk.

Elsősorban fontos tudni azt, hogy a köteles rész alapján és végső rendeltetésében a római magánjogi megjelenése óta nem sokat változott, a különböző jogértelmezési irányvonalakat leszámítva. Ezért a jogalkotó, ha új törvénybe is foglalja, jogi természetének tárgya ugyanaz marad, s ez a köteles részre jogosultak esetében is így van.

Másodsorban a köteles részre jogosultak köre azokat a rokonokat fedi le, akik az örökhagyóval együtt éltek, így ha azt vesszük figyelembe, hogy a köteles rész célja a családi vagyon megóvása, akkor ennek csak ezen rokonok számára lenne értelme, mivel a távolabbi rokonok általában nem éltek közös háztartásban az élők sorából eltávozottal.

Harmadsorban megállapítható, hogy más öröklési jogi intézmények esetében is hasonlóan csupán a közeli rokonoknak van előjoguk ezeket igénybe venni. Ilyen kivételezett öröklési csoport a ipso iure örökösök³² vagy az ajándékozási szerződések beszámítására³³ kötelezettek. *Per a contrario* megállapítható, hogy a közeli rokonok hagyaték iránti jogosultsága erősebb, mint a távolibbaké.

9. A köteles rész hányadának a mértéke

Minden természetes személy vagyona pontosan felértékelhető és pénzbeli értéke kimutatható. Ebből kifolyólag a hagyaték is úgy osztható fel a jogutódok között, hogy

³⁰ Art. 1087 din legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011

³¹ Art. 2 din Legea nr.319/1944 pentru dreptul de moștenire al soțului supraviețuitor publicat în Monitorul Oficial nr. 133 din 10 iunie 1944

³² Art. 1126 din legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011

³³ Art. 1146 din legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011

mindenkük a törvényben meghatározott hányad szerint részesüljön az öt megillető vagyónrészből. Ennek jogszerű és arányos kiszámításában fontos szerepe van a köteles résznek is, mivel ettől függ az, hogy valamely örökösöt biztosan mennyi rész illet, vagy egy általános hagyományos mennyire jogosult a hagyatékából, a törvény értelmében.

A köteles rész hányadának a mértéke a köteles részre jogosultak törvényes örökrészüik fele, vagyis annak a résznek az 50% - a amely ingyenes juttatások vagy örökségből való kitagadás hiányában őket megilletné. Más szóval a köteles részi örökösöket legrosszabb helyzetben csak törvényes örökségük felétől lehet megfosztani, s ez is csak az örökhagyó bizonyos körülmények szerinti végintézkedési jogának gyakorlása esetében lehetséges. Ennek értelmében a köteles részre jogosultak köre következő képpen részesül a köteles rész mértékéből:

A túlélő házastárs esetében a köteles részének hányada a törvényes örökrészének a fele, ami attól függ, hogy a törvényes örökösök mely osztályával együtt jogos a hagyatékra. Figyelembe véve azt, hogy a túlélő házastárs kivételt képez a törvény szerinti meghatározott osztályok sorrendjének öröklési alapelve alól³⁴, valamely törvényes osztállyal való közös öröklés esetében, a köteles rész mértéke ami megilleti, változó.

A Ptk. 972. és 1088 szakaszainak összefüggésében ha a túlélő házastárs a lemenők osztályával együtt örököl akkor a köteles részének a mértéke a hagyatékából 1/8.³⁵ Ezen szabály alól kivételt képez az 1090. szakasz értelmében az az eset ha a túlélő házastárs az örökhagyóval nem közös lemenőkkel osztozik a hagyatékon és ingyenes juttatásokban részesült. (10. fejezet)

Ha a lemenők osztálya nem létezik vagy az ide sorolhatók lemondtak az örökségről, a túlélő házastárs a kiváltságos felmenő ági rokonok és kiváltságos oldalági rokonok vegyes osztályával köteles osztozni a hagyatékon. Ebben az esetben a túlélő házastárs köteles részének mértéke a hagyatékából 1/6.

Abban az esetben ha a második osztálynak csak egyik csoportja örökös képes vagyis hiányoznak vagy a kiváltságos felmenő ági rokonok vagy kiváltságos oldalági rokonok, a túlélő házastárs 1/4 részre jogosult a hagyatékából köteles részi alapon.

Ha a már felsorolt osztályok nem örökösöképesek, akkor sorrend szerint először a közönséges felmenők osztályával együtt örököl a túlélő házastárs, de ha ezen osztály is hiányzik, akkor

³⁴ Principiul priorității clasei de moștenitori

³⁵ Iuliana Vârjan: Unele aspect privind rezerva succesorală, în revista SUBB, 2012/4, 8. oldal

végző soron a közönséges oldalágiak osztálya jelent társöröklési csoportot. Mindkét osztály esetében a túlélő házastárs öröklési részi hányadának mértéke a hagyaték $\frac{3}{8}$ része.

Lehetséges az is, hogy a túlélő házastárs az egyedüli örökös, ebben az esetben az őt megillető köteles rész $\frac{1}{2}$ a hagyatéknek.

A Ptk. 975 és 1088. szakaszainak értelmében a lemenők osztályába tartozó törvényes örökösök, ha önmagukban jogosultak a hagyatékra köteles részük $\frac{1}{2}$, viszont ha a túlélő házastárssal osztoznak a jogutódláson köteles részük mértéke $\frac{3}{8}$.

A kiváltáságos felmenő ági rokonok köteles részének meghatározása esetében is több helyzet alakulhat ki, de a törvény ezekre mind megoldást kínál. A Ptk. 977., 978. és 1088. szakaszainak az összefüggésében a következő törvényes megoldások lehetségesek.

Az első potenciális eset, amikor a második törvényes örökös osztály mindkét csoportja teljesíti a követelményeket a vagyoni jogutódlásra és a túlélő házastárssal együtt él ezzel a jogával.

Ebben az esetben ha a kiváltáságos felmenők, az anya és az apa, mindketten képesek a hagyomány öröklésére a második osztályt megillető résznek, ami $\frac{2}{3}$ az $\frac{1}{16}$ része illeti őket egyenként köteles részi alapon.

A második lehetséges eset, amikor a második törvényes örökös osztályt csupán a felmenő ági rokonok alkotják és a túlélő házastárssal együtt örökölnék. Ilyen helyzetben a felmenő ági rokonok helyzete kedvezőbb mivel a második osztályt megillető résznek, ami ebben az esetben már $\frac{1}{2}$, az $\frac{1}{8}$ része illeti őket egyenként köteles részre jogosultakként.

A harmadik lehetséges eset, amikor csupán a második törvényes osztályba tartozó örökösök magukba örökölnék, a túlélő házastárs hiányában. Ebben az esetben a felmenő ági örökösök személyes köteles része $\frac{1}{8}$ attól függetlenül, hogy egy szülő vagy mindkettő él a hagyomány iránti jogával.

Egy különleges eset, amivel a felmenő ági örökösök köteles része csökkenhet, akkor történik ha az örökhagyó örökbefogadott, az örökbefogadás a régi családjogi törvénykönyv hatálya alatt történt, és a felek a korlátozott örökbefogadás mellett döntöttek.³⁶ Az ilyen jellegű

³⁶ Art. 75-78. din Codul Familia Legea 4/1953 publicat în B. Of. nr 13 din 18 aprilie 1956

örökbefogadásokra a megkötésük pillanatában érvényes törvény alkalmazandó³⁷, így lehetséges olyan helyzet, hogy az örökbefogadott halálakor a hagyatékára a felmenő ági örökösök négyen legyenek.³⁸

Ebben az esetben a természetes szülők és az örökbefogadó szülők osztoznak a felmenők ági örökösöknek jutó hagyaték szerint, meghatározott köteles részen. Abban az esetben ha a természetes vagy az örökbefogadott szülők részéről csak az anya vagy az apa örököl, a örökbefogadó mindkét szülővel szemben, akkor a köteles rész anyai vagy apai ágon osztozik: Így tehát az egyedüli apa vagy anya teljesen megkapja a neki járó köteles részt, csak a két anya vagy apa osztozik az anyai vagy apai ág felén.

Például A halálakor, hagyatékának mértéke 2000 € és hagyatékára jogosultak az örökbefogadó szülők mindketten és a természetes apa. Az örökségi leltárkor előkerül egy végrendelet, melynek szövege: *mindenemet az örökbefogadó szüleimre hagyom. András.2012 karácsonya*. Ez által az örökbefogadó szülők egyetemes hagyományosok lesznek. De mivel a természetes apa is érvényesíteni szeretné jogosultságát, a hagyaték a következő módon oszlik meg:

Mivel két apa jön a megnyílt hagyatékra, ezért a természetes apa, akit közvetetten A kitagadott az örökségből csupán az apai ágot megillető résznek a felére jogosult köteles részi alapon. Ez az apai ág $\frac{1}{4}$ vagyis 250 €. A maradék az örökbefogadó apának kedvez ő 750 € kap, az örökbefogadó anya pedig egyedül lévén az anyai ágot örökli ami ebben az esetben 1000 €.

10. A túlélő házastárs különleges szabadrendelkezésű hányada

Az általános öröklési képesség mellett, a túlélő házastársnak ahhoz, hogy örökölhessen feltétel, hogy az öröklés megnyílásakor házasságuk ne legyen felbontva.

A francia *Code Civil* nem tulajdonított különösebb fontosságot a túlélő házastárs hagyatéki igényeinek, mivel a vérszerinti rokonságot helyezte előtérbe³⁹. Így 1865-ben a román törvényhozó is ilyen formában szabályozta ezt az 1944-es újításokig, amikortól a régi

³⁷ Art. 49. din Legea nr. 71/2011 pentru punera în aplicare a Legii nr.287/2009 privind Codul Civil publicat în M.Of nr.409 din 10 iunie 2011

³⁸ Chirică, Dan: Drept civil. Succesiuni și testamente, editura Rosetti, 2003, București 87. oldal

³⁹ Mircea Dan Bob: Calcularea rezervei succesoriale a soțului supraviețuitor și impactul noului cod civil, în revista RRDP, nr. 2/2012. Pag.39

nézőponttal szakítva, a túlélő házastárs is az örökhagyó mellett elfoglalt helyéhez méltóan részesült a hagyatéki vagyonból⁴⁰, ahogy az előző fejezetben is láthattuk. Ezen törvénykezési előzmények oda vezettek, hogy a túlélő házastársnak az új Ptk. immár kedvező öröklési jogokat biztosít.

Mégis a köteles részt szabályzó fejezet első részének 1090. szakasza (1) bekezdése korlátokat szab ezen új formában elismert jogok egyikének. A szakasz arra a helyzetre alkalmazandó, ha a túlélő házastársnak az örökhagyó, a hagyatékából olyan ingyenes juttatásokat hagyott, melyek beszámítás mentesek és házastárs az örökhagyóval nem közös lemenőkkel osztozik az örökségen. Ha fennáll ez az eset a túlélő házastársat megillető hányad nem haladhatja meg az 1/4-et a hagyatékából, vagy a legvekesebbre jogosult részt, amit nem közös lemenő kaphat. Tehát ebben az esetben a törvény, az örökhagyó saját lemenőit részesíti előnyben azzal a túlélő házastárssal szemben, akivel a lemenők nem közös leszármazottak.

Nem közös lemenők alatt a szakirodalom az örökhagyó előbbi házasságából származó gyerekeit, a házasságom kívüli gyerekeit, továbbá a teljes és részleges hatású örökbefogadott gyerekeket érti, azzal a feltétellel, hogy a teljes örökbefogadás megkötése az utolsó házassága megkötését előzze meg.⁴¹

Továbbá a (2). bekezdés a szakasz alkalmazásához újabb jogosultságot biztosít a lemenőknek. Ez abban az esetben érvényesíthető az erre jogosultak által, ha az örökhagyó nem rendelkezik a szabadrendelkezésű vagyonrész és a különleges szabadrendelkezésű hányad közötti különbség felett. Ez a rész a lemenőket illeti.

Az utolsó (3) bekezdés újabb sajátos helyzetet szabályoz, ami a szakasz alkalmazásakor lehetséges lehet. Mégpedig arra az esetre alkalmazza az előző két bekezdés rendelkezéseit, amikor a lemenők közvetlen kitagadása az örökségből a túlélő házastársnak jelentene előnyt. Más szóval a kitagadás jogi hatásai nagyobb arányban vannak korlátozva, mint ahogy az általános köteles részi szabályozás ezt lehetővé tenné.

Például A apa hagyatékának megnyílásakor örökösök a túlélő házastárs és három elsőfokú lemenő. A lemenők egy apától származó testvérek. A túlélő házastárs egyetemes hagyományos,

⁴⁰ Diana Bere: Fundamentele rezervei succesorale, în SUBB Iurisprudentia, 2009/3, 7-8. oldalak

⁴¹ Boroi, Gabriel, Stănciulescu, Liviu: Instituții de drept civil în reglementarea noului Cod Civil, Ed. Hamangiu, București, 2012, 615. oldal

és nem kötelezett a beszámításra, tehát a testvéreket az örökhagyó közvetetten kitagadja az örökségből. A hagyatéki vagyon értéke 1000 €.

A hagyatéki vagyon a túlélő házastárs és az egy apától származó testvérek között oszlik. Mivel a három testvér nem közös lemenője az örökhagyónak és a túlélő házastársnak, aki ingyenes juttatásokban részesült, ezért alkalmazható a Ptk. 1090. szakasza.

A szakasz hiányában az általános szabályok szerint a hagyatékból a lemenők csupán a köteles részre lennének jogosultak, ami személyenként a hagyatékból a 3/4-nek az 1/6-da, vagyis mindenikük 125 €-t kapna, a maradék rész, vagyis 625 € a túlélő házastársat illetné.

Viszont a szakasz szerint mely (1) bekezdése kimondja, hogy ilyen esetben a túlélő házastárs részesedése nem lehet több 1/4 – nél, a kitagadás ellenére sem, a három apai ági lemenőt a vagyon 3/4 illeti meg vagyis 750 € ami egyenlően oszlik közöttük, tehát 250 € fejenként.

Ami a Ptk 1090.-ik szakaszának alap gondolatát illeti, a túlélő házastárs különleges szabadrendelkezésű hányadának a szabályozásában, megállapítható, hogy nem lenne tisztességes a nagyon közeli vérrokonokkal szemben, ha egy olyan örökös megfosztaná őket a hagyatéknak nagy részétől, aki hozzájuk képest rokoni alapon, idegennek mondható.

Véleményem szerint a törvényhozó helyesen járt el, amikor a túlélő házastársat célzó szabadrendelkezésű hányadot *de lege lata* így határozta meg, a nem közös lemenőkkel szemben, mivel ez csak elégedetlenséget szült volna, nem tartva tiszteletben bizonyos öröklési jogi alapelveket.

11. A szabadrendelkezésű hányad meghatározása

Amint láthattuk a köteles rész az örökhagyó vagyonának egy bizonyos hányadára terjed ki. De mi a helyzet a többi vagyon résszel, amit a törvény nem foglal le kötelező módon a hátra maradt örökösöknek?

Ebben az esetben a jogalkotó ennek a vagyonrésznek a szabadrendelkezésű hányad elnevezést adta, mely törvényes meghatározása⁴² szerint a hagyatéknak azon része mely

⁴² Art. 1089 din legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011

megaladja a köteles részt s amely fölött az örökhagyó szabadon rendelkezhet ingyenes juttatások által.⁴³

A szabadrendelkezésű hányad törvénybe foglalásának az oka, elsősorban megerősíteni a magántulajdon *jus abudendi* jellemzőjét, azért, hogy ezzel kárpótolja a köteles rész általi korlátozásokat a magántulajdonnal szemben.

Másodsorban ez a vagyon rész megnevezés, ami kiegészítője a köteles résznek (a kettő együtt egy teljes vagyon összeséget alkot) ebben a használatban hangsúlyozza, hogy *mortis causa* rendelkezés esetében csak a köteles rész szab korlátokat, a jog nem tartalmaz más, a szabad rendelkezést korlátozó intézményt. Ez a kijelentés látszólag megcáfolható az adományok beszámításával⁴⁴, de ez az öröklési jogi intézmény nem befolyásolja az örökhagyó szabad rendelkezésű hányadára kiterjeszhető jogait, mivel ez mellőzheti ezen intézmény alkalmazását halála után, vagyoni többletre vonatkozó záradék segítségével.⁴⁵ Így tehát az adományok beszámítása nem korlátozza az örökhagyó szabad rendelkezési jogát kötelező módon vagyona felett, annak ellenére, hogy tárgya hasonlóan a szabad juttatások mértékét hivatott csökkenteni valamely örökös javára.

Továbbá megállapítható, hogy a szabadrendelkezésű hányadot alkotó vagyontárgyak esetében lehetséges, hogy az örökhagyó akarata szerint, olyan formában létezzen tovább egy bizonyos ideig, ahogy ő azt eltervezte. Például, ha az örökhagyó szenvedélyesen kedvelte a gyümölcsfákat, s azt szeretné, ha halála után gyümölcsöse még sokáig fennmaradna, akkor a szabadrendelkezésű hányadon belül megteheti, hogy hagyomány által egy olyan ismerősének ruházza át, akiről tudja, hogy tovább folytatja ezek gondozását. Sőt mi több ezt meg is terhelheti ezzel a kötelezettséggel.

Viszont ez már nem érvényes a köteles részre mivel a köteles részre jogosultakat már nem kötelezi semmi, hogy a kapott vagyontárgyaknak ugyanazt a felhasználást biztosítsák mint az örökhagyó.

⁴³ Román-magyar jogi szótár <http://szotar.ro/?szotar=jogi>

⁴⁴ Art. 1146 din legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011

⁴⁵ Dan Chirică: Drept civil. Succesiuni și testamente, Editura Rosetti, București, 2003, 488. oldal

12. A szabadrendelkezésű hányad jogi természete

a.) A szabadrendelkezésű hányad a köteles résszel ellentétben *nincs lefoglalva a törvény által*, valamely örökösöknek, sőt a szabadrendelkezésnek alapot a törvény szövege⁴⁶ biztosít, amint az előbbiekben is láthattuk.

b.) A szabadrendelkezésű hányad az a rész a hagyatéki vagyomból, mely felett az örökhagyó élete során *abszolút módon*, korlátok nélkül rendelkezhet *inter vivos* vagy *mortis causa* jellegű jogügyeletek által. Ennek jogi alapja a magántulajdon *jus abutendi* különleges jellemzőjéből származik.

c.) Csupán akkor beszélhetünk szabadrendelkezésű hányadról, ha a hagyatéknak megnyílásakor, *léteznek és igényt emelnek* az öröklési jogaik gyakorlására a köteles részes örökösök. Ellenkező esetben az örökhagyó teljes vagyona feletti rendelkezése érvényes marad, s tárgyaltan lenne egy esetleges ingyenes juttatások csökkentését célzó kérelem. Ennek hiányában a hagyatéknak sem osztható köteles részre és szabadrendelkezésű hányadra.

d.) Az örökhagyót élete során nem terheli *semmilyen jellegű kötelezettség*, a jogutódaival szemben ami a szabadrendelkezésű hányad mértékének meghatározását illeti. Más szóval az örökhagyó nem kell figyeljen arra, hogy mikor haladja meg a szabadrendelkezésű hányadot az ingyenes juttatások által, mivel ezen részek meghatározása nem az örökhagyó feladata, hanem az öröklési jog biztosítása.

e.) A szabadrendelkezésű hányad jogutódlása *nincs lefoglalva* bizonyos örökösöknek, vagyis bárki részesülhet belőle, aki az ingyenes juttatásokhoz szükséges öröklési képességgel rendelkezik, függetlenül attól, hogy létezik-e a rokoni kötelék az örökhagyó és az örökös között. Az egyedüli feltétel az örökhagyó akarata, vagyis csak azokra érvényes, akiket erre feljogosít ajándékozási szerződés vagy végrendelet által.

⁴⁶ Art. 1089 din legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011

13. Megfigyelések, következtetések

A régi törvénykezéssel szemben, az új Ptk. már közvetett módon szabályozza a köteles rész intézményét, amit a szakirodalom kedvezően fogad.

A köteles rész csak a törvény által felsorolt személyekre hat ki, mások nem hivatkozhatnak vagy élvezhetik ezen intézmény jogi következményeit.

A köteles rész azt az egyenlőtlenséget hivatott jogilag orvosolni amit az örökhagyó esetleges szabadrendelkezési joga gyakorlásával okoz, a törvényben meghatározott közeli rokonoknak és a túlélő házastársnak.

Más alapgondolatok sem állnak távol a román jog köteles részétől, annak ellére, hogy a szakirodalom ezeket mellőzi, mivel más megvilágításba helyeznék az egész intézményrendszert, így azon római magánjogi koncepció sem idegen, amely szerint, amint már említettem a köteles rész érvényesítésének alapja az elhalálozott felelősségvállalása a közeli rokonai iránt az által, hogy egy bizonyos részt a vagyonából a törvény hatása alatt, fenntart számukra.

Egy más megközelítés szerint a köteles rész lényege fenntartani egy minimális egyenlőséget a közeli rokonok és az ingyenes juttatásokban részesülők között.⁴⁷

Véleményem szerint mindhárom alapgondolat, amelyet megemlítettem dolgozatomban, összefüggésben van a köteles rész intézményével és segít céljának jobb megértésében. Viszont figyelembe véve a román jogértelmezés irányvonalát, a román jogi köteles rész esetében a francia *Code Civil* megközelítése szerint kell értelmezni ezt, mivel a törvényhozás is ezt követi.

Ami az esetleges *lege ferenda* javaslatokat illeti, megállapítható, hogy a jogszabály megalkotásakor a törvényhozó, a szakirodalomban létező ilyen jellegű javaslatok figyelembe vételével alkotta meg a törvény szövegét, tehát erre csak akkor kerülhet sor, ha a társadalmi igények idővel ezt fölülmúlják.

A köteles rész intézményét egy biztosítékként is értelmezhetjük, mivel egy biztos minimum részesedést nyújt a törvényben felsorolt közeli rokonoknak és a túlélő házastársnak egyaránt, arra az esetre ha az örökhagyó ezt másképp szeretné.

⁴⁷ Rezerva succesorală și moștenitorii rezervatari în reglementarea noului cod civil, dr. Ioan Popa, în revista Dreptul nr.6/2011, 33. oldal

A címben felvetettekre, hogy meddig terjedhetnek a köteles részes örökösök követelései a válasz a következő: ameddig a törvény megengedi.

Felhasznált irodalom

I. SZAKKÖNYVEK ÉS TUDOMÁNYOS ÉRTEKEZÉSEK

1. Drept civil. Succesiuni și testamente, Dan Chirică, editura Rosetti, București, 2003
2. Instituții de drept civil în reglementarea noului Cod Civil, Gabriel Boroi, Liviu Stănculescu, Ed. Hamangiu, București, 2012,
3. Gaius Instituțiunile, Aurel N. Popescu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1982
4. Öröklési jog, Vékás Lajos, Eötvös József könyvkiadó, Budapest, 2002,
5. Curs de drept privat roman Vladimir Hanga, Mircea Dan Bocșan, Universul Juridic, București, 2006
6. A jog útja a bölcsőtől a koporsóig, K. Nagy Sándor, Athenaeum Irod. és Nyomdai Rt., Budapest, 1909

II. TUDOMÁNYOS CIKKEK ÉS FOLYÓIRATOK

1. Rapport roumain: successions et famille, Mircea Dan Bob, în revista SUBB Iurisprudentia , 2010/3, 4.oldal
2. Rezerva succesorală și moștenitorii rezervatari în reglementarea noului cod civil, dr. Ioan Popa, în revista Dreptul nr.6/2011
3. Unele aspecte privind rezerva succesorală, Iuliana Vârjan, în revista SUBB Iurisprudentia, nr 4/ 2012
4. Calcularea rezervei succesorală a soțului supraviețuitor și impactul noului cod civil, Mircea Dan Bob, în revista RRDP, nr. 2/2012.
5. Fundamentele rezervei succesorală, Diana Bere, în SUBB Iurisprudentia, 2009/3, 7-8.oldalak

III. TÖRVÉNYHOZÁS

1. Legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, republicat în M.Of. nr. 505 din 15 iulie 2011
2. Legea 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, publicat în M. O. Partea I nr. 409 din 10 iunie 2011

3. Legea nr.319/1944 pentru dreptul de moștenire al soțului supraviețuitor publicat în Monitorul Oficial nr. 133 din 10 iunie 1944
4. Codul Familiei Legea 4/1953 publicat în B. Of. nr 13 din 18 aprilie 1956